

Aspecte privind terminologia în muzica ușoară

Rezumat

Aspecte privind terminologia în muzica ușoară

Autorul articolului studiază definițiile principale care se utilizează în abordarea diferitor fenomene ale muzicii ușoare - *muzica pop*, *muzica rock*, *muzica domestică*, *third stream*, *al treilea strat* ș.a., relevă esența și specificul fiecărei definiții, explicând interferențele și interacțiunile semantice care apar, uneori, în utilizarea acestor termeni.

Cuvinte-cheie: muzica pop, muzica rock, muzica domestică, al treilea strat.

Summary

Some observations on terminology in popular music

The author of this article analyzes the basic definitions which are used in studying of different phenomena of popular music - *pop music*, *rock music*, *domestic music*, *third stream*, *the third layer* and others, reveals the essence and a specifics of every definition and explains some semantic interferences and interactions which sometimes appear in these definitions treatment.

Keywords: *pop music*, rock music, domestic music, the third layer.

Muzica ușoară constituie un domeniu extrem de variat și multistrat atît în plan sincron, cât și diacronic. Pe parcursul existenței sale, s-a format un cerc amplu și eterogen de definiții, termeni, ale căror esență și semnificații trebuie analizate, explicate și sistematizate. Acest articol prezintă o primă abordare în muzicologia autohtonă a problematicii anunțate. În cadrul lucrării vor fi analizate doar câteva din resursele existente, lăsând, astfel, neexplorată o arie destul de vastă, pornind de la cercetări științifice semnate în limba engleză și rusă și având drept scop analiza tratărilor diferite ale definițiilor de *pop music* și *rock music*, precum și ale unor derivate ale lor. Printre cele mai importante surse nominalizăm două articole: *Pop music* din enciclopedia britanică *The New Grove Dictionary of Music and Musicians* și *Pop* din *The New Rolling Stone Encyclopedia of Rock&Roll*, precum și cercetări științifice de profil ale căror autori sunt V. Konen și V. Sârov.

Subliniem faptul că această „operațiune” intelectuală constituie un punct de plecare pentru următorii pași preconizați în cercetarea noastră și anume: conturarea unor modele de clasificare a *muzicii pop* ca sistem multistrat și complex, elucidarea aspectelor metodologice care ar asigura unele mecanisme și instrumente adecvate de atribuire stilistică și de gen fenomenelor *muzicii pop* și *rock*.

Deși noțiunea *pop music* pare exactă și clară, există totuși mai multe lacune în ceea ce privește atît determinarea științifică a acestui fenomen, cât și interpretarea noțiunilor care fac parte din această definiție extrem de amplă. Subspeciile *muzicii pop* sunt multiple, ele apar și dispar, se reactualizează de mai multe ori, uneori obținând calități estetice și stilistice noi, sau, invers, păstrând esența lor inițială sub denumirile recent apărute. În acest context, sistematizarea aparatului terminologic care se referă la fenomenul susmenționat, prezintă o sarcină im-

portantă în cadrul investigației noastre. Recurgem la unele surse de acest gen, în scopul de a releva situația științifică actuală.

Pentru a înțelege ce cuprinde fenomenul muzicii pop, care este structura lui internă, care sunt noțiunile lui de bază, și cele secundare, ne vom referi la conținutul capitolului *Pop music* din *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. Autorii acestui amplu articol oferă două tratări diferite ale definiției *pop music*, una mai restrânsă, și alta mai amplă, chiar exhaustivă. În sensul îngust al cuvântului, *pop music* se referă la o anumită perioadă din istoria muzicii distractive din SUA. După cum afirmă autorii, „termenul *pop music* era utilizat în privința muzicii erei a.n. Tin Pan Alley, începând cu anii 1880 în SUA și până la începutul secolului al XX-lea în Europa”¹.

Autorii susțin că, fundalul social pe baza căruia s-a afirmat acest tip de muzică s-a cristalizat cu câteva decenii mai înainte. Totuși, în cadrul articolului la care ne referim, această noțiune este tratată, cum afirmă înșiși autorii, în sens mai larg, pentru a cuprinde muzica ce s-a format în contextul industrializării din secolul al XIX-lea, căpătând caracteristicile proprii și captivând auditoriul larg din clasa mijlocie. Inițial, repertoriul acestui strat muzical cuprindea exemple de operă comică, muzică de dans, unele fenomene ale *light music* (această noțiune, de fapt, este un sinonim al altei definiții științifice cunoscute - *Unterhaltungsmusik*, utilizate în muzicologia germană).

Pe parcursul secolului al XIX-lea, repertoriul descris anterior ocupa un loc central în muzica de concert, muzica de teatru și în a.n. *domestic music* (muzica ce suna în casele orașenilor, burghezilor, fiind interpretată preponderent de amatori). Subliniem că și în muzicologia rusă există o sintagmă ce definește în mod mai precis fenomenul dat. Este vorba de definiția „*бытовая музыка*” sau „*музыка*

быта”²². După cum menționează V. Konen, „*acest strat cultural n-a fost supus cercetării drept strat independent al culturii muzicale, deși unele trăsături distincte ale lui au fost menționate sub denumirea aproximativă de neiertat „muzica domestică”*”²³.

Conform opiniei noastre, tratarea termenului *pop music* ca sinonim al termenului *domestic music* prezintă actualmente o tendință mai puțin viabilă. Ambele definiții trebuie polarizate pe baza criteriului ontologic (muzica ce se interpretează acasă de către amatori, având un caracter privat, individual (*domestic music*) sau un tip de muzică care se produce (și se reproduce) în proporții mari prin mijloacele tehnice. Totuși, pare logică includerea în circuitul muzicologic autohton a definiției *muzica domestică* drept o traducere din engleză (în calitate de termen de lucru), subliniind un aspect istoric al ambelor definiții (muzica domestică, la moment, este marginalizată, iar rolul ei, în mare măsură, este preluat de muzica pop).

Acest aspect al muzicii domestice este menționat și în cercetările Valentinei Konen, autoarea afirmând că genurile noi ale muzicii distractive din secolul al XX-lea reprezintă un fenomen mult mai vast în comparație cu muzica domestică. Pentru a identifica aceste fenomene, cercetătoarea ne oferă o definiție proprie - „*al treilea strat*”, concretizând că acest strat este prezentat de două sfere mari, și anume: *muzica jazz și rock*.

Totuși, apariția *muzicii pop* (în tratarea modernă a acestei noțiuni) este strâns legată de factorii extramuzicali și, întâi de toate, de industrializarea, comercializarea produsului artistic, de atragerea maselor largi în procesul de consum al produsului muzical. O altă trăsătură a *muzicii pop*, la etapa actuală, este răspândirea ei globală, fapt care necesită crearea unui limbaj muzical înțeles și acceptat de toți consumatorii.

Așadar, autorii articolului menționat anterior afirmă că, pe parcursul secolului al XX-lea, „*subiectul muzicii pop devine mult mai vast și eterogen, în timp ce documentarea ei în mod serios rămâne foarte modestă. Formele tradiționale europene s-au contopit cu stilurile și tehnicile dezvoltate în America de Nord, cel puțin până la sfârșitul anilor 1960; acest amalgam a îmbogățit toate părțile lumii, fiind adoptat cu unele schimbări minime în țările cu orientare occidentală bine pronunțată (spre exemplu, Australia sau Japonia), afectând idiomele tradiționale în India (mai ales, în muzica cinematografică), Africa și majoritatea altor state cu comunități urbane*”²⁴.

În ce privește SUA și Marea Britanie, merită să fie subliniat faptul că, până la cel de-al Doilea Război Mondial, traseurile de dezvoltare a *muzicii pop* în aceste țări au fost diferite, iar în a doua jumătate a secolului trecut ele sunt tratate ca un trend internațional comun. Totodată, în țările europene se observă influența britanică, deși persistă și tradițiile locale ale muzicii pop. În afară Europei, mai ales în America Centrală și Latină, se observă același fenomen. O tratare proprie a termenului *pop music* ne oferă și *The New Rolling Stone Encyclopedia of Rock &*

Roll, editată în 1995⁵. Aici fenomenul *muzicii pop* se tratează în modul următor: „*Orice fel de muzică de popularitate ce pune pe prim-plan accesibilitatea, pop-ul se bucură de diferite mijloace pentru a stimula atât percepția instantanee, cât și memorizarea - o sincopare distinctivă, combinațiile instrumentale noi, ritmurile dansante, riff-urile repetate, dar trăsătura de bază, totodată, rămâne accentul pus pe melodie*”⁶.

Conform opiniei autorilor, pornind de la cântecul european, mai ales din epoca Romantismului, tradițiile *muzicii pop* au fost preluate de producția din *Broadway* și *Tin Pan Alley*. În anii '50 ai secolului trecut, interpreții (*Buddy Holly*) au unit melodiile rock-ului timpuriu cu formulele blues-ului, creând astfel o postură nouă a muzicii pop. În anii '60, membrii formației *Beatles*, pe de o parte, și reprezentanții a.n. *Motown*, pe de altă parte, au transformat pop-ul în *rock* și respectiv *soul* (utilizând instrumente cu coarde, versuri talentate, melodii puternice și alte procedee). În anii '70, curentul *punk*, fiind în general poziționat ca anti-pop, a produs, totodată, exemple de muzică pop, pline de rime poetice și de structuri acordice sofisticate.

Chiar în exemplele îndepărtate de stilistica *muzicii pop* (cum ar fi *rap* sau *New Age*), muzicienii totuși nu evită folosirea elementelor *muzicii pop* ca părți componente ale produsului sonor integru (autorii fac referință la creația reprezentantului stilului *hardcore Dr. Dre*). Ținând cont de diferite varietăți ale *muzicii pop*, care au apărut în procesul de dezvoltare a fenomenului ca atare pe parcursul secolului al XX-lea, autorii articolului concluzionează: esența fiecărui produs ce aparține *muzicii pop* constă în bazarea pe niște structuri bine cunoscute, evitându-se experimentul, ceea ce asigură perceperea lejeră și imediată a celui mai amplu auditoriu posibil⁷.

O altă definiție importantă, ce face parte din aparatul terminologic conturat în cadrul lucrării noastre este *rock music*. În abordarea acestui fenomen un rol important îi revine lui Valerii Sârov, doctor habilitat în studiul artelor, unul dintre cei mai renumiți cercetători ai *muzicii rock* din Federația Rusă, autorul mai multor cercetări științifice dedicate *muzicii rock* și jazz-ului, cea mai importantă fiind *Стилевые метаморфозы рока (Metamorfozele stilistice ale rock-ului)*. În această monografie, V. Sârov afirmă următoarele: „*Actualmente lumea vie a muzicii este foarte variată și bogată. În primul rând, continuă să-și dezvolte exemplele folclorului tradițional și muzica etnică. Interacțiunea dintre jazz, rock și tehnologiile contemporane naște hibrizi fără precedent, cum ar fi new age, world music, dark sound, pagan-metal*”⁸. În al doilea rând, „*este regândită muzica clasică europeană. (...) Formele noi de existență și consum transformă muzica clasică într-un mega-folclor sau o formă nouă a muzicii pop*”⁹. Concomitent, există și așa-numitul „*al treilea strat*”, fiind „*cel mai dinamic, spontan, care suferă schimbări impetuoase, nefiind supus unei sistematizări riguroase*”¹⁰.

În prima jumătate a secolului trecut, acest strat era strâns legat de jazz și diferite derivate ale lui, iar astăzi, *al treilea strat* include „*o mulțime de subspecii, stiluri, curente, genuri și fenomene în vogă, cum ar*

fi: Rap, Reggay, New Age, Grange, Ambient, House, Techno, Industrial, Trance, Jungle, Bluegrass, Disco, R&B, Soul, Punk, Club-Music, Celtic, Chanson, Salsa, Electronic, Acid, Funk, Gothic, Heavy Metal, Hip-Hop, Latin, New Wave, Psychedelic, Trip Hop, Rave, Ska, Space, Tribal¹¹.

Totuși, această listă eterogenă nu contribuie la elucidarea situației și cere niște precizări, deoarece, conform opiniei noastre, aici sunt unite definiții ce aparțin diferitor specii ale muzicii *pop*, pe de o parte, și curente, care au apărut în cadrul muzicii *rock*, pe de altă parte. Faptul ne demonstrează necesitatea creării unui sistem mai riguros, care ar contribui la sistematizarea originii acestor fenomene și a apartenenței lor estetic-stilistice, la clasificarea și combinarea lor în grupuri mai ample, determinând astfel similitudinile și diferențele dintre ele.

Deoarece în centrul atenției cercetătorului se află „metamorfozele stilistice” ale muzicii *rock*, el tratează acest fenomen muzical-estetic pluridimensional. Autorul consideră că „muzica rock, însoțită de poezia, filosofia și alte forme de percepere a lumii (...) de către generația tânără, a devenit o parte a unui proces spiritual, eterogen și contradictoriu”¹². Autorul menționează că dualitatea culturii *rock* este investigată în mai multe surse, semnate de cercetători din Federația Rusă și Republica Moldova (T. Didenco, A. Porfirieva, V. Tcacenco). V. Sârov analizează procesul de „integrare a diferitor interacțiuni, „întâlniri” culturale, stilistice și de gen ale muzicii rock cu lumea muzicii academice”¹³, studiind „modul în care se integrează diferite curente și tradiții, se realizează, în cadrul unei culturi inferioare, adaptarea, asimilarea imaginilor, a motivelor și a genurilor culturii de elită și, pe baza aceasta, se formează fuziunile și speciile noi”¹⁴.

Acest proces se reflectă, într-o oarecare măsură, și asupra dezvoltării aparatului terminologic folosit de cercetător. De exemplu, interacțiunea straturilor deja menționate a contribuit la apariția noțiunii de *third stream*, introduse în lexiconul jazz-istic de G. Schuller, iar *direcția a treia* („третье направление”) se utilizează drept definiție separată în cadrul școlii muzicologice sovietice începând cu mijlocul anilor 1980. Toate aceste definiții, după cum subliniază V. Sârov, marchează procesele de convergență a speciilor muzical-estetice, care duc la transformarea totală a modelelor de bază: în primul caz, este vorba de muzică *rock*, în cel de-al doilea - de *jazz*, în cel de-al treilea - de *muzica academică*.

Caracterul pluridimensional al muzicii *rock*, legăturile multiple cu lumea înconjurătoare, cu societatea și cultura provoacă anumite tratări extra-muzicale ale fenomenului în cauză. Astfel, în articolul semnat de G. Knabe *Rock-ul în contextul contraculturii* predomină un aspect sociologic, iar *rock-ul* ca parte componentă a culturii occidentale de masă este subiectul cercetărilor făcute de T. Cerednicenco, G. Șestakov ș.a. Aici definițiile de *rock music* și *pop music*, uneori, nu se diferențiază. Iu. Davîdov și K. Mialo abordează problematica dată sub aspectul „psihologiei maselor”, iar L. Cijova ne oferă o cerce-

tare a specificului *rock-ului* prin prisma teoriei jun-giene a arhetipurilor, cu aluzii la ritualurile șamanice și cultele mistice. P. Gamzatova tratează *rock-ul* ca pe o actualizare a formelor populare arhaice, în timp ce alți cercetători scriu despre dualitatea, natura binară a *rock-ului*, ce alternează între poluri opuse - dionisiacul și apolinicul. O idee asemănătoare stă la bază cercetării semnate de E. Savițkaia, care suprapune fenomenele de *hard rock* și *art rock*, E. Miakotin „în căutarea unei paradigme structurale a muzicii rock, se bazează pe ideea lui M. Bahtin despre *menippe*”¹⁵, în timp ce E. Kuzimina studiază originile stilului *psychedelic rock*, care a constituit ulterior baza *classic rock-ului*. Printre alți autori care au contribuit la cercetarea muzicii *rock* menționăm tezele de doctor semnate de L. Pereverzev, D. Uhov, A. Troițkii, N. Meinert, A. Kozlov.

Tendențele de convergență a genurilor muzicii *pop*, *rock* sau *jazz* cu tradiția academică se află în prim-plan în cercetările doctorului habilitat Anatolii Țuker, vice-rector la Academia de Muzică „S. Rahmaninov” din Rostov-pe-Don. Apreciind pozitiv acest proces integrativ, autorul analizează creații de diferite genuri, semnate de compozitori de orientare academică din Federația Rusă, mai ales, opusurile simfonice.

Toate aceste tratări ale muzicii *rock* duc la apariția mai multor definiții ale fenomenului în cauză. După cum afirmă V. Sârov, cercul de definiții ce explică esența muzicii *rock*, conține următoarele: „Muzica rebelilor, cultura tinerilor, un drog muzical, muzica *hard* (*hard, heavy, trash, death*), muzica în cadrul căreia textul poetic capătă un rol primordial, muzica cu utilizarea anumitor componente (*chitarele electrice sunt pe primul plan*)”¹⁶.

O altă problemă științifică este muzica *rock* versus muzica *pop*: convergențe și divergențe. Uneori, fenomenele muzicii *rock* și *pop* sunt tratate aproape identic, mai ales începând cu anii 1960, când muzica *rock* a devenit muzică *pop* pentru tineri. Această tendință poate fi explicată și prin similitudinea fenomenelor în cauză (este vorba de comercializare, dacă ne referim la specificul ontologic), prin predominarea structurilor *vers-refren*, instrumentariul amplificat, rolul major al ritmului, profilul dinamic ridicat, efectele sonore (cu referire la aspectele stilistice)¹⁷.

Un alt aspect al acestei probleme îl constituie trecerea de la muzica *rock* la muzica *pop* ca rezultat al comercializării sau mișcării în direcție opusă, la un rezultat sonor mai avansat, mai inovator (un exemplu elocvent în acest sens fiind evoluția artistică a formației britanice *Beatles*).

V. Sârov oferă o viziune proprie asupra tratării specificului fenomenelor sus-numite, opinând că *rock-ul* este un fenomen de ordin stilistic ce s-a format, în conformitate cu legitățile stilului, drept un sistem intonațional, în timp ce *pop-ul* prezintă un fenomen genuistic ce presupune un anumit tip de comunicare, o orientare spre publicul de masă. Mecanismele care formează specificul stilistic prezintă o importanță majoră pentru muzica *rock*, în timp ce în muzica *pop* aspectul stilistic are un rol mai puțin important.

V. Sârov consideră că muzica rock tinde spre asimilarea elementelor culturilor etnice diferite, în timp ce muzica pop apelează la un limbaj muzical mai omogen, fiind caracterizată printr-un anumit „cosmopolitism” al ideomaticii muzicale. Muzica pop presupune o percepere relaxantă, susținută de ritmurile legănate, de melodiile ușor percepute, de aranjamentul format preponderent din sonorități neutre, iar rock-ul este un protest, un strigăt. Maniera interpretativă vocală plăcută în cadrul *muzicii pop* (*crooning*) se suprapune intonațiilor de *shout*, *growling* în muzica rock. Muzica pop este un proces de producție industrializată, unde produsul apare ca rezultat al eforturilor diferitor specialiști (poeți, compozitori, aranșori, image-makeri, marketologi etc.), în timp ce rock-ul este o artă sincretică, unde interpretul este concomitent și poet, și gânditor, și muzician, și showman. Așadar, rock-ul și pop-ul se află în opoziție totală: aici se opun rebelul și conformismul, valorile reale și cele iluzorii, atitudinea serioasă și distractivă, sonoritățile naturale și artificiale (această listă poate fi continuată)¹⁸.

Generalizând tradițiile științifice care s-au format în muzicologia universală și rusă, V. Sârov evidențiază 5 criterii de evaluare a fenomenului rock-ului, și anume:

- criteriul empirico-emotiv (*soft rock, hard rock, glitter, glam, heavy etc.*);
- criteriul istorico-evolutiv (*new wave, neo-classic-rock, neo-progressive*);
- criteriul geografic (*latin-rock, raga-rock, west-coast rock, mercy beat etc.*);

- criteriul genuistic (*blues-rock, ballad-rock, folk-rock, soul-rock, sympho-rock*);
- criteriul ce ține de limbajul muzical (*progressive, electronic, techno-rock, acoustic rock*)¹⁹.

În concluzie vom releva următoarele:

1. toate definițiile analizate în cadrul acestui articol pot fi incluse în circuitul științific autohton cu condiția precizării semnificației lor și domeniului de utilizare;

2. se cere o delimitare a diferitor tratări ale noțiunii *pop music* pe baza aspectelor extra-muzicale (statutul ontologic, mijloace de distribuire, modul de comunicare etc.), conștientizând că acest fenomen nu determină specificul estetic sau stilistic al lor;

3. în tratarea noțiunii *rock music*, dimpotrivă, caracteristicile estetico-stilistice stau pe prim-plan, iar subspeciile muzicii rock, precum și teoriile ce explică esența fenomenului, sunt multiple;

4. definiția *domestic music* practic nu mai este relevantă în condițiile contemporane, fenomenul fiind marginalizat și substituit de alte forme muzicale actuale;

5. termenul *al treilea strat*, propus de V. Konen, are un potențial cognitiv în cadrul cercetării noastre, deoarece anume acest strat al culturii muzicale autohtone (fiind reprezentat de muzica *jazz* și muzica *rock*) au primit cel mai mare impuls de dezvoltare în Republica Moldova, creând mai multe fenomene, curente și personalități unice, cum ar fi orchestra lui Șico Aranov, pianistul Mihail Alperin, formația *Trigon*, formațiile de muzică rock *Noroc, Plai, Cuibul, Zdob&Zdub*.

Referințe bibliografice:

¹ *Pop music*. In: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, Edited by Stanley Sadie. Macmillan Publishers Ltd, 1980, V.15, p. 87.

² Конен, Валентина. *Третий пласт. Новые массовые жанры в музыке XX века*. Москва: Издательство «Музыка», 1994, p. 4.

³ Ibidem, p. 5.

⁴ Ibidem.

⁵ *Pop*. In: *The New Rolling Stone Encyclopedia of Rock&Roll*, Rolling Stone Press, New York, London, Toronto, Sidney, Tokyo, Singapore, 1995, p. 780-781.

⁶ Ibidem, p. 780.

⁷ Ibidem, p. 781.

⁸ Сыров, Валерий. *Стилевые метаморфозы рока*. Санкт-Петербург: Издательство «Композитор», 2008, p. 4.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Ibidem.

¹² Ibidem, p. 5.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem, p. 8.

¹⁶ Ibidem, p. 36.

¹⁷ Ibidem, p. 37.

¹⁸ Ibidem, p. 40.

¹⁹ Ibidem, p. 45.